

lyen új és friss szempontjai, emelkedett szociálpolitikai felfogása egy értékes téglával tette erősebbé a magyar gazdaságpolitika épületét.

*

A jóvátételi kérdés.

Október legsúlyosabb lidércnyomása a Magyarország által fizetendő jóvátétel kérdésének újra aktuálissá válása volt.

A magyar gazdasági közvélemény nem nézett félelemmel a párisi konferencia elé. Hármaskörből.

A Young-terv hágai tárgyalása alatt e közvélemény bizakodással és megnyugvással figyelhetett a liberálisizmusról, mellyel a nagy jóvátételi hitelezők — Anglia, Franciaország, Olaszország és Belgium — Németország jóvátételi kötelezettségeit kezelték; győzelmét az angol-szász gazdasági józanság és előrelátás minden politikai előítéleten felülemelkedő ama szempontjának, hogy kötelezettségeit csak oly adós teljesítheti, akinek gazdasági vérkeringését nem kötik alá, akitől nem kívánnak olyan törlesztést, mely saját létezésükért kielégítést lehetlenné teszi és megszünteti érdekeltységét saját gazdasági fejlődésében, hanem akinek — ha kell, újabb hitelezői áldozatok által — megerősödését támogatják és bizonyos fokig önrendelkezést adnak annak megítélésében, — és ebben a Young-terv igen messzire ment — hogy mikor mennyit tud teljesíteni hitelezői javára; végül a gazdasági béke felé vezető annak az utnak megnyílását, melyet a békeszerződés által kizárólag politikai alapokra fektetett kötelmeknek mintegy nemzetközi jogi novatioval kommerciális alapokra helyezése a Young-terv konstrukciójában jelentett.

Másrészt bizott a magyar gazdasági közvélemény abban, hogy az ország jóvátételi terheinek felemelése a konferencián szóba sem jöhet. 1924-ben, midőn a népszövetségi kölesön kontrahálásakor a magyar jóvátételi kötelezettségeket 1943. december 31-ig terjedő időre kerek 200 millió aranykoronában állapították meg, az a kérdés, hogy mi történik 1944. január 1. után, *formailag* nyitva maradt. De e *formai* ürt kitöltötte az a *morális* obligó, melyet a Népszövetség vezető hatalmai a jóvátételi bizottság pénzügyi szakértőinek jelentése alapján abban az irányban vállaltak, hogy e 200 millió aranykorona teljesítésével Magyarország jóvátételi kötelezettségeitől végképpen szabadul. E morális obligó mellett — melyet a jóvátételi kérdésben Ausztriával, tehát a régi monarchia jóvátételi terhei tekintetében a mi quótánk duplá-

jáért felelő állammal szemben a velünk szemben követett-nél jóval konciliánsabb eljárás (teljes moratorium 1944-ig) tekintetbevétele még realisabbá tett — teljes biztonsággal remélték a gazdasági körök azt is, hogy a párisi konferencia tekintetbe fogja venni az országnak közismerten súlyos gazdasági helyzetét, mely a szaná-lást megelőző idők óta tán soha nem volt az összeroppa-nás veszedelmével annyira terhes, mint ma; a fizetési mérleg aggasztó passzivitását, a lassanként elvérző ma-gángazdaságnak az adóbevételek jelentékeny visszaesé-sében mutatkozó csökkenő szolgáltatási képességét, az agrárkrízist, a végzetes tökehiányt, mely gazdálkodásunk fejlődését és intenzitását külföldi tőkék rendelkezé-sünkre bocsátásától teszi függővé; egyszóval azt, hogy olyan országtól, melynek nemzeti jövedelme saját primár szükségletei fedezésére sem elég, hanem még az elsődle-ges szükségletek fedezésére is külföldi tőke és hitelsegit-séget kell igénybevennie, nem lehet kívánni azt, hogy jóvátétel címén újabb kötelezettségeket vállaljon oly idő-pontra, melyre vonatkozóan gazdasági horoszkópja ma még egyáltalában fel nem állítható.

Végül bizalommal tekintett a gazdasági közvélemény a párisi tárgyalások elé azért is, mert hiszen a hágai konferencia határozata szerint e tárgyalások során az u. n. átengedett javak (biens cédés) és a liberációs tarto-zások kérdésének is tisztáztatniok kellett a reparációk szabályozása mellett. Egyedül átengedett állami javak címén Magyarországnak az utódállamokkal szemben kb. 9 milliárd aranykorona, de a másik oldal számítása sze-rint is közel három és fél milliárd aranykorona követelése áll fenn; alapos volt tehát az a várakozás, hogy Magyarországnak egy olyan tárgyalástól, melynek célja a Young-terv szellemében a békeszerződéseken alapuló minden tartozás és követelés felszámolása, tehát a háboru pénzügyi likvidálása volt, nem kell félnie.

Annál váratlanabb kalapácsütésként sujtottak tehát közgazdaságunk idegzetére a párisi tárgyalások alakulá-sáról a hó közepe táján kiszivárgó első hírek. Csalódás csalódásra halmozódott. A hágai konferencia megértő szelleme, kommercializálóan-novatorikus irányzata, a háboru pénzügyi likvidálására irányuló készsége Magyarországgal szemben nem lett folytatást Párisban. A nagyhatalmak által 1924-ben vállalt morális obligót a kis-entente nem ismerte el; a sivár gazdasági realitáso-kat rejtő kedvező statisztikák nemezise is ellenünk for-dult: a hitelező államok Magyarországot, mint gazdasá-gilag teljesen helyreállott, fizetőképes országot állították be a Young-bizottság elé; a kompenzációs reményekből

az optáns-követelések jóvátételi kompenzációjának váratlan feltevése lett.

A konferencián ugyanis Románia azzal a javaslattal állott elő, hogy az egyrésről Magyarország, másrésről az utódállamok között fennálló követelések és tartozások, beleértve az egyik állam polgárainak a másik állammal szemben fennálló követeléseit is, szüntessenek meg oly módon, hogy a vegyes döntőbiróságok és más hatóságok előtt már folyamatban levő perek, tehát az optánspercek is, megszüntetendők legyenek. E javaslat szankciója az volt, hogy el nem fogadása esetén az utódállamok kénytelenek lennének Magyarország reparációs tartozásának felemeléséhez ragaszkodni oly értelemben, hogy Magyarország 1944-től 1966-ig összegszerűleg még meg nem határozott annuitásokat fizessen jóvátétel címén.

E javaslattal szemben a magyar kormány álláspontja csak elutasító lehetett.

A jóvátételi kötelezettségek államnak állammal szemben fennálló nemzetközi közjogi kötelezettségei, melyek jogalapja a párisi környéki béketárgyalások során a legyőzött államok terhére (egyoldalulag) megállapított háborus felelősség. A jogalap egyoldalú megállapítottságához képest e kötelezettségek összegszerűségének megállapítása is egyoldalú eljárás: a jóvátételi bizottság szuverén határozata alá tartozik.

Ezzel szemben magyar állampolgároknak az utódállamokkal szemben vagyoni igénybevételekből eredő követeléseik magánjogi követelések, melyek fölött a magyar állam nem diszponálhat, mert e követelések nem őt, hanem polgárait egyedileg illetik; jogalapjuk a tényleges igénybevétel az illető állam részéről; és e követelések magánjogi jellegüknek megfelelően kontradiktórus döntőbirósági eljárás alá tartoznak.

Ilyen jogi jellegre, jogalapra, a jogosított személyiségére és az eljárás nemére nézve teljesen elütő kötelezettségeket egymással kompenzálni jogi abszurdum, melybe Magyarország semmi körülmények között bele nem mehet. Annál kevésbbé, minthogy a román formula Magyarország számára nemcsak kompenzálatlan követelések kompenzációját jelentené, de ezen tulmenőleg óriási horderejű jogfeladást is rejt magában. Magyar vagyoni jogi alanyoknak az utódállamokkal szemben érvényesíthető követeléseik ugyanis az u. n. optánspercek körén messze tulmennek és felölelik a földbirtokok igénybevételén kívül iparvállalatok, bankok, ipari tulajdon stb. igénybevétele címén a vegyes döntőbiróságok előtt bármikor érvényesíthető igényeket is. Ezekről polgárai terhére előre lemondani olyan jogfosztás volna, melyet a

magyar állam soha nem vállalhat; de egyuttal végleges feladása volna a trianoni békeszerződés 250. §-ának is, az egyetlen nagy eredménynek, melyet a béketárgyalások során Magyarországnak elérnie sikerült és amely az egyetlen jogvédelem, mely az utódállamok területén még létező és magyar vagyonuk javára fennáll; e jogvédelem feladása e vagyonok kényre-kezdvre kiszolgáltatásával volna egyértelmű.

De eltekintve a kérdés anyagi jogi részétől, a párisi konferencia alaki jogilag sem birt hatáskörrel magyar állampolgároknak az utódállamokkal szemben, bármi címen érvényesíthető követeléseit tekintetében teendő intézkedésre. A hágai konferencia 1929. szeptember 2-iki jegyzőkönyve szerint „a keleti jóvátételi bizottság az átengedett javak és a liberációs tartozások kérdésével, továbbá Ausztria, Bulgária és Magyarország kötelezettségeivel fog foglalkozni.“ Ebbe a szorosán értelmezendő hatáskörbe az optánkérdés és egyéb az utódállamokkal szemben fennálló magyar követelések tárgyalása semmiképpen bele nem szorítható és a magyar kormány csak a hágai konferencia intencióit védte akkor, amikor a keleti jóvátételi bizottság Románia indítványára történt hatásköri túllépése ellen tiltakozott.

Az átengedett javak és a liberációs tartozások kérdése a konferencia során szóba sem került; e részben tehát magyar állásfoglalásra nem is nyílt alkalom. A reparációs kérdésben azonban a magyar álláspont az ország gazdasági helyzete által adva volt; és a kormány a nemzet osztatlan egészét képviselte akkor, amikor rámutatott arra, hogy Magyarország gazdasági jövőjének mai teljes bizonytalansága mellett az 1943. december 31. utáni időre az ország terhére bármi szolgáltatás megállapítása ezidőszertint lehetetlen. Így hát pozitív irányban magyar részről csak az a javaslat tétethetett, hogy az u. n. adminisztratív tartozások, tehát volt osztrák-magyar, most utódállamokbeli állampolgároknak a monarchiával szemben ki nem fizetett hadiszállítások címén fennálló követeléseit, továbbá még függő requisitionális tartozások és egyes elsüllyesztett hajókért való kártérítés címén Magyarországot terhelő tartozások egyezségileg rendeztessenek és 1944-től kezdődő annuitásokkal törlesztessenek.

A magyar álláspont következetes fenntartása, mint ismeretes, azzal a következménnyel járt, hogy a keleti jóvátételi albizottság oly jelentést terjeszt az ismét összeülő hágai konferencia elé, hogy Magyarország és az utódállamok közt megegyezést létrehozni nem sikerült. A külföldi sajtó egyrésze a konferencia fiaskójáért egyedül Magyarországot teszi felelőssé; holott ezért nem

Magyarország felelős, mely szigorúan a jog és méltányosság alapján állott, hanem egyrészt az utóállamok, melyek jus strictum és aequum szerint egyaránt alaptalan követeléseket támasztottak, másrészt a tárgyaló albizottság saját maga, mely tullépett mandátumának keretein és oly kérdésekben kísérelt meg intézkedést, melyeket a békeszerződés egészen más forumok hatáskörébe utal.

*

A mezőgazdasági válság.

Október a magyar mezőgazdaság válsága szempontjából nem volt jelentéktelen hónap, bár jelentősége inkább eszmei, mint reális értékű volt. Ami közvetlenül ható tett, a válság enyhítése érdekében történt, lényegileg nem hozott meglepetést: megkezdődtek az állami gabonavásárlások azokon a piacokon, melyeken a budapesti és helyi árparitások között szembeszökőbb eltérések mutatkoztak, másrészt pedig a gazdák meglehetősen jelentős összegű, már régen bejelentett exporthitel folyósításokban részesültek. Ha a vámtarifarevizíós bizottság megalakulását is tettnek számítjuk, ugy ezzel október *cselekedeti* részével körülbelül készen is vagyunk. Amiben e hónap igen gazdag eredményt mutatott fel, az a mezőgazdasági válságot érintő széleskörű eszmesurlódás területére esett; a hóeleji minisztertanács körül megindult diskusszió, a mezőgazdasági érdekképviseltek önálló, majd a bankok érdekképviselétével kiegészített tanácskozásai, a miniszterelnök expozéját követő vitahullámok, parlamenti beszédek, egyéni nyilatkozatok, kommünikék, a napi- és szakrajtő szünetlen cikkszcrtüzei megannyi komoly és értékes gondolatot vetettek fel, melyek szintéziseként a gazdasági közvélemény előtt végre oszlani látszik az a fogalmi káosz, mely az utóbbi hónapok pánikszerű hangulatának aggasztó kísérőjelensége volt.

Vonatkozik ez elsősorban a magyar válságnak világperspektívába állítására. Az a hangulati feszültség, mely abból eredt, hogy a magyar gabonaértékesítés katasztrófális nehézségeit közvéleményünk elszigetelt jelenségnek látta és kizárólag a gazdasági kormány számlája terhére írta, jórészt eltűnt és eloszlott vele a politikum nehéz gazdasági helyzetekben mindig végzetesen zavaró együttműködője is. Ma már tisztán látja mindenki, hogy olyan cikkben, mint a gabona, melynek világpiaci ára van, önálló áralakulást teremteni a magyar termés számára lehetetlenség; ennek a felismerésnek csak természetes következménye volt az a szimpátia, mely Tardieunek az európai gabonakrizisben érdekelt államok összefogását sürgető javaslatát fogadta továbbá — a prakszis biro-